

गोपनीय

महाराष्ट्र शासन, सामान्य प्रशासन विभाग,  
दिनांक 20 NOV 2000

भ्रष्टाचार प्रतिबंध अधिनियम १९८८  
अंतर्गत अभियोग दाखल करण्यास  
मंजूरी देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन,

सामान्य प्रशासन विभाग,

शा. नि. क्रमांक : सीडीआर १०९९/ प्र.क्र.६२/९९ /११अ

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२,

दिनांक : ०३ एप्रिल, २०००

GR2000040301

संदर्भ :- १) शा.नि., सा.प्र.वि.क्र.सीडीआर १०९६/प्र.क्र.१००/९६/११, दि.७.११.१९९७.  
२) शा.नि., सा.प्र.वि., क्र.सीडीआर १०९६/प्र.क्र.१००/९६/११, दि.२४.१२.१९९७.

प्रस्तावना :-

लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून लाचलुचपत प्रतिबंध अधिनियम १९८८ खाली अभियोग दाखल करण्यासाठी सक्षम प्राधिका-यांच्या पूर्वमंजूरीकरिता प्राप्त होणा-या प्रस्तावावर करावयाच्या कार्यवाहीबाबत संदर्भाधीन शासन निर्णयान्वये सूचना देण्यात आल्या आहेत. तथापि, प्रशासकीय विभागांना यासंदर्भात काही अडचणी येत असल्याचे निदर्शनास आले आहे. यास्तव, लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून अभियोग दाखल करण्यास मंजूरी देण्यासाठी प्राप्त होणा-या प्रकरणात अनुसरण्यात यावयाच्या कार्यपध्दतीबद्दल असणारी संदिग्धता दूर व्हावी यादृष्टीने सर्वंकष आदेश निर्गमित करण्याची बाब विचाराधीन होती. त्यानुसार यापूर्वीचे सर्व आदेश / परिपत्रके यांचा आढावा घेऊन पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय :-

भ्रष्टाचार प्रतिबंध अधिनियम १९८८ अंतर्गत लोकसेवकाविरुद्ध न्यायालयात अभियोग दाखल करण्यासाठी ही प्राप्त करण्यासाठी लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून प्राप्त प्रकरणी खाली विहित केलेली पध्दत अचलबण्यात यावी :-

(१) सक्षम प्राधिकारी

लाचलुचपत प्रतिबंध अधिनियम १९८८ च्या कलम १९ मध्ये खटल्यासाठी कोणाची पूर्वमंजूरी आवश्यक आहे हे नमूद केले आहे. त्यानुसार ब) राज्याच्या व्यवहाराशी संबंधित सेवेमध्ये असलेल्या व राज्य शासनाच्या मंजूरीशिवाय कोणाकडून टाकता न येणा-या व्यक्तीच्या बाबतीत त्या शासनाची क) इतर कोणत्याही व्यक्तीच्या बाबतीत त्याला त्याच्या पदावरून काढून टाकण्याबाबत सक्षम असलेल्या प्राधिकरणाची पूर्वमंजूरी असल्याशिवाय न्यायालय अपराधाची दखल घेणार नाही. हे लक्षात घेता, अभियोग दाखल करण्यास सक्षम प्राधिकारी पुढीलप्रमाणे असतील :-

(१) गट-अ व गट-ब(राजपत्रित)

: मंत्रालय स्तरावर संबंधित प्रशासकीय विभाग

(२) गट ब (अराजपत्रित),

: विभाग प्रमुख / कार्यालय प्रमुख

गट-क व गट-ड

(३) अन्य संस्था (उदा.भ्रामंडळे/

: संबंधित संस्थांचे अध्यक्ष / संचालक इ.

मंडळे/स्थानिक स्वराज्य संस्था)

ज्यांना शासनाचे अर्थसहाय्य देण्यात येते.

**(१) लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याने प्रस्ताव सादर करताना अवलंबावयाची कार्यपद्धती.**

कालापर्वय टाळण्याच्या दृष्टीने अपचारी अधिकारी/कर्मचा-यांचे सक्षम प्राधिकारी निश्चित कोण आहेत याविषयी लाचलुचपत प्रतिबंध खात्यास माहिती असणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे एकाच प्रकरणात एकापेक्षा जास्त प्रशासकीय विभागाचे अधिकारी/कर्मचारी यांचा किंवा काही प्रकरणी गट अ ते ड वर्गाच्या अधिकारी/कर्मचारी यांचा एकत्रित सहभाग असतो. अशा प्रकरणी मंजूरी घेताना येणा-या अडचणी लक्षात घेता पुढीलप्रमाणे कार्यपद्धती अनुसरण्यात यावी :-

अ) (१) एकाच विभागाचे राजपत्रित अधिकारी अपचारी असल्यास एकच प्रस्ताव व मंजूरी आदेश आवश्यक असेल.

(२) एकाच विभागाचे गट-अ ते ड मधील अपचारी असल्यास लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून एकाच प्रस्ताव व संबंधित प्रशासकीय विभागाकडून एकच मंजूरी आदेश आवश्यक असेल.

(३) वेगवेगळ्या विभागातील राजपत्रित अधिकारी असल्यास लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून विभागवार स्वतंत्र प्रस्ताव व संबंधित विभागाकडून स्वतंत्र मंजूरी आदेश आवश्यक असतील.

(४) वेगवेगळ्या विभागातील फक्त गट-क व ड चे कर्मचारी असल्यास संबंधित नियुक्ती प्राधिकारीनिहाय प्रस्ताव व मंजूरी आदेश आवश्यक असतील.

ब) (१) राजपत्रित अधिका-यांचे विभागनिहाय तसेच एकाच विभागातील राजपत्रित अधिकारी व अराजपत्रित कर्मचा-यांचे एकत्रित प्रस्ताव लाचलुचपत प्रतिबंध खाते गृह विभागाकडे सादर करेल.

(२) अन्य प्रकरणी संबंधित नियुक्ती प्राधिकारी निहाय प्रस्ताव लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून परस्पर सक्षम प्राधिका-यांकडे पाठविण्यात येतील.

**(३) गृह विभागातील कार्यवाही.**

परि. २ (ब) (१) संबंधातील प्रस्ताव लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून प्राप्त झाल्यानंतर गृह विभागात त्याची छाननी करण्यात येईल आणि काही त्रुटी आढळल्यास यांचे लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून निराकरण करून घेऊन निष्कर्ष सकृतदर्शनी स्वीकारार्ह वाढल्यास अ.मु.स.(गृह) यांच्या सहमतीनंतर असे प्रस्ताव संबंधित प्रशासकीय विभागांकडे पुढील कार्यवाहीसाठी तीन आठवड्यांच्या आत पाठविण्यात येतील.

**(४) प्रशासकीय विभागानी करावयाची कार्यवाही**

(अ) न्यायालयीन अभियोग दाखल करण्याच्या प्रकरणी प्रशासकीय विभागानी सक्षम प्राधिकारी म्हणून निघे घेताना शासनाची मंजूरी घेणे अभिप्रेत आहे. गृह विभागाकडून प्रशासकीय विभागात प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित विभागानी स्वतंत्रपणे विस्तृत छाननी करून अभियोग दाखल करण्यास मंजूरी द्यावयाची किंवा नाही याबाबत विधी परामर्शी यांचा सल्ला घेऊन निर्णय घ्यावा. त्यानंतर संबंधित विभागाने ज्यांचे वेतन रु.१०,६५०/- पेक्षा कमी आहे त्यांच्या बाबतीत प्रभारी मंत्र्यांमार्फत मा.उपमुख्यमंत्री यांची मान्यता घ्यावी. जे अधिकारी रु.१०,६५०/- व त्यापेक्षा वरीष्ठ वेतनश्रेणीत वेतन घेतात त्यांच्या बाबतीत त्या विभागाचे प्रभारी मंत्री यांचे मार्फत मा.मुख्यमंत्री यांची मान्यता घ्यावी.

(ब) प्रथम विधी परामर्शी यांच्या सल्ल्याकरिता प्रकरण संदर्भित करणे व अभियोग दाखल करण्याचा निर्णय झाल्यानंतर मंजूरीचा मसुदा तपासण्यासाठी पुन्हा विधी व न्याय विभागास संदर्भ करावा लागल्यामुळे होणारा कालापर्वय टाळण्यासाठी प्रकरण विधी व न्याय विभागाकडे विधी परामर्शी यांच्या सल्ल्यासाठी, संदर्भित करण्याच्या टप्प्यावरच मंजूरी आदेशाचा मसुदा देखील तपासून घेण्यास हरकत नाही.

३ महिने इतका असेल.

शासन निर्णय  
दि. १६/३/०९ च  
वि. २१/१२/२५२-२  
५२९५ कायदा नं. २५२

- क) क्षेत्रीय स्तरावर हा कालावधी लाचेच्या सापळा प्रकरणी चार महिने व अन्य प्रकरणी एक वर्ष आणि १ महिना इतका राहिल.
- ड) जी प्रकरणे प्रलंबित आहेत (कुठल्याही स्तरावर) त्यावर हा शासन निर्णय निर्गमित झालेल्या तारखेपासून पुढील २ महिन्यात अंतिम कार्यवाही करणे आवश्यक राहिल. मात्र, सहा महिन्यांचा अथवा एक वर्ष तीन महिन्यांचा कालावधी त्यानंतर पूर्ण होत असेल तर अशा नंतरच्या तारखेपर्यंत संबंधित विभागाने प्रकरणी अंतिम निर्णय घेणे आवश्यक राहिल.

वर नमूद केलेल्या विहित कालमर्यादेत सक्षम प्राधिकार्याने कोणताही निर्णय घेतला नाही तर त्या प्रकरणात अपघात्याचे निलंबन विहित केलेला कालावधी संपल्यावर लगेचच्या दुसऱ्या दिवशी संपुष्टात आणले जाई. तसेच जेथे निलंबन समर्थनीय नसेल अशा प्रकरणी निलंबनाचा कालावधी देखील कर्तव्यकाळ म्हणून गणण्यात यावा. याप्रकारचे आदेश निर्गमित होण्यास प्रशासकीय विलंब झाला तर ते आदेश विहित कालावधी संपल्याच्या दुसऱ्या दिवसापासून अमलात आल्याचे गृहीत धरण्यात येईल. तसे निलंबन संपुष्टात आणावयाचा आदेशात स्पष्टपणे नमूद केलेले असावे. मात्र अशा विलंबास जबाबदार असणाऱ्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यावर शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात यावी.

### (६) मंत्रालयीन स्तरावरील समिती व कार्यपद्धती

लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून अभियोग दाखल करण्याच्या प्रस्तावावर निर्णय घेण्यासाठी मंत्रालयीन स्तरावर खालीलप्रमाणे समिती गठित करण्यात आली आहे.

- |                                                      |            |
|------------------------------------------------------|------------|
| (१) मुख्य सचिव                                       | अध्यक्ष    |
| (२) अपर मुख्य सचिव (गृह)                             | सदस्य      |
| (३) सचिव, विधी व न्याय विभाग (विधी परामर्शी)         | सदस्य      |
| (४) संबंधित विभागाचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव | सदस्य      |
| (५) महासंचालक, लाचलुचपत प्रतिबंध खाते                | सदस्य      |
| (६) अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव (सेवा), सा.प्र.वि.  | सदस्य सचिव |

समितीच्या बैठकीस मुख्य सचिवांना कार्यबाहुल्यामुळे उपस्थित रहाणे शक्य नसेल तर सदर बैठक अ.मु.स.(गृह) यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित करण्यात येईल.

या समितीची कार्यपद्धती खालीलप्रमाणे आहे :-

- (१) ज्या प्रकरणी अभियोग भरण्यास मंजूरी आदेश निर्गमित करण्यास अमर्याद विलंब होत असेल लाचलुचपत प्रतिबंधक विभाग, गृह विभाग व संबंधित प्रशासकीय विभाग यांच्यात अभियोग दाखल करण्यास देण्याबाबत मतभिन्नता असेल तर अशी प्रकरणे समितीपुढे सादर करण्यात यावी. तसेच अशा प्रकरणी संबंधित विभागाच्या सचिवांनी अभियोग दाखल करण्यास परवानगी देण्याची प्रकरणे समिती समोर सादर करावीत किंवा कसे याबाबतही स्वेच्छाधिकार वापरावे.
- (२) अशा प्रकरणी समिती एक आठवड्यात निर्णय घेईल.
- (३) समितीचा निर्णय प्राप्त झाल्यावर नियुक्ती प्राधिका-याने एक आठवड्याच्या आत शासन मान्यता घेऊन मंजूरी आदेश निर्गमित करावे.
- (४) समितीचा निर्णय प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित मंत्रालयीन विभागाने परि. ४(अ) प्रमाणे कार्यवाही करावी.

(७) न्यायालयात अभियोग दाखल करण्यास मंजूरी देण्याबरोबरच करावयाची इतर कार्यवाही.

अ) फौजदारी कार्यवाहीच्या तुलनेत विभागीय चौकशीची कारवाई करण्याबाबत शासन निर्णय क्र.सीडीआर - १०८२/३३६२/६९/११, दिनांक १२ जून, १९८६ अन्वये सूचना देण्यात आल्या आहेत. याच सूचनाचा पुनरुच्चार शासन परिपत्रक क्रमांक:सीडीआर- १०९७/प्र.क्र.४६/९७/११, दिनांक १८ नोव्हेंबर, १९९७ अन्वये करण्यात आला आहे. त्यानुसार अपचारी अधिकारी/कर्मचारी यांच्याविरुद्ध न्यायालयात अभियोग दाखल करण्यास मंजूरी देण्याबाबत निर्णय देतानाच संबंधिताविरुद्ध विभागीय चौकशीची कारवाई सुरु करण्याबाबतही सक्षम प्राधिका-यांनी विचार करावा. मात्र न्यायालयीन खटल्याचा निर्णय लागू होण्यात विभागीय चौकशी संदर्भात करावयाची अंतिम कार्यवाही (बोधमुक्ती किंवा शिक्षा देणे) प्रलंबित ठेवण्यात यावी.

(ब) लाचेचा सापळा प्रकरणी (मानिव निलंबन वगळता) ए.सी.बी.कडून अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर अपचारी अधिकारी/कर्मचारी यांना तात्काळ निलंबित करण्याची कार्यवाही सक्षम प्राधिका-यांनी करावी.

२. क्षेत्रीय स्तरावर व संबंधित प्रशासकीय विभाग तसेच लाचलुचपत प्रतिबंध खात्याकडून वर विहित पध्दतीनुसार व ळापत्रकानुसार कार्यवाही करण्यात यावी व विलंब टाळण्यात यावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

मा. बि. कोकणे,  
शासनाच्या सह सचिव

प्रति,  
मुख्य सचिव,  
राज्यपालांचे सचिव,  
मुख्य मंत्री यांचे सचिव,  
उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,  
शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,  
सर्व मंत्री व राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव/स्वीय सहाय्यक,  
महासंचालक, लाचलुचपत प्रतिबंधक विभाग,  
\*प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ शाखा), मुंबई,  
\*प्रबंधक, उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई,  
\*लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,  
\*सचिव, महाराष्ट्र विधान सभा सचिवालय, मुंबई,  
\*सचिव, महाराष्ट्र विधान परिषद सचिवालय, मुंबई,  
\*सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,  
सर्व मंत्रालयीन विभाग,  
मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग/कार्यालय प्रमुख,  
सा.प्र.वि तील सर्व प्रशासकीय कार्यासने,  
निवड नस्ती.